

SAMOĆA, PREDUVJET SUSRETA

.....
Duro Hrančić
.....

Jedna od najdubljih težnji koju čovjek nisu upisanu u svoje biće - tvrdi A. H. Maslow - jest "pripadnost jednom stadu"¹. Riječ je o čovjekovoj iskonskoj potrebi pripadnosti jednoj zajednici. Suvremene definicije ljudske osobe snažno naglašavaju da je čovjek društveno biće: ljudska je osoba susret, biće relacije, struktura zajedništva.

No, ove definicije, na svoj način, implicitno upućuju i na jednu drugu dimenziju ljudske osobe i čovjekova življenja - na samoću. Čovjek u sebi nosi snažnu potrebu za zajedništvom upravo zato jer je biće iskustva samoće. Težnja za zajedništvom plod je prethodnog iskustva samoće. Prije nego što je subjekt zajedništva, čovjek postoji kao pojedinačna osoba, sâm je² i njegova je samoća mjesto i preduvjet težnje za stvaranjem zajedništva.

Filozofsko-antropološka refleksija nad fenomenom samoće kao osobitoj dimenziji ljudske egzistencije razvila se unutar egzistencijalističke, a posebno unutar personalističke filozofije, paralelno s razvojem svijesti o dostojanstvu ljudske osobe³.

Čovjek živi u zajednici i po svojoj je naravi upućen na druge ljude. To vrijedi i za njegovo iskustvo samoće. Čovjek se može osjećati sâm samo živeći s ljudima oko sebe. Samoća je stvarnost koja postoji isključivo unutar društvenog života i ona je u sebi već jedan oblik društvenosti. Čovjek ne samo da doživljava samoću jer je socijalno biće, nego se može osjećati sâm zbog društvenosti svoje naravi. Samoća nije pojava koju netko osjeća unutar vlastite subjektivnosti bez obzira na izvanjski svijet i druge ljude, nego samoća predstavlja jedno od iskustava vlastite subjektivnosti, uronjene u društvenu zajednicu (jedan subjekt koji bi bio izvan svakog oblika društvenog života i zatvoren isključivo u sebe jednostavno je irealna apstrakcija).⁴

Ljudski je život, dakle, satkan od dviju stvarnosti: od zajedništva i od samoće. Te se dvije stvarnosti u životu isprepliću i međusobno se prožimaju.

---

1 Usp. A. H. MASLOW, *Motivazione e personalità*, Armando Editore, Roma 1990, 95.

2 *Solus, einig, alone, solo, seul.*

3 Usp. J. B. LOTZ, *Das Phänomen der Einsamkeit im Lichte der personalen Anthropologie*, u AA. VV., "Einsamkeit in medizinischer, psychologischer, theologischer und soziologischer Sicht", Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1967, 30-48; C. R. ROGERS, *La persona sola e le sue esperienze in un gruppo d'incontro*, u "I gruppi d'incontro", Astrolabio, Roma 1976, 107-108.

4 Usp. L. V. KERKEN, *Solitudine e amore. Gradi dei rapporti interumani*, Queriniana, Brescia 1969, 33-43.

Samoća je stvarnost koja prati ljudski život i njegov je sastavni dio. Ona je dio našeg življenja i naših bića. Štoviše, ona je dio naše ljudske potrebe *ljubiti i biti ljubljen* - ona je dio ljudskog zajedništva. U određenoj je mjeri uvijek prisutna i niti je se može, a niti je treba izbaciti iz našeg života. Samoća je konstitutivna i integralna stvarnost ljudske osobe; ona je izraz individualne osobnosti, originalnosti i neponovljivosti svake ljudske osobe⁵.

Iako želi pripadati jednom "stadu", čovjek ipak ne želi biti "stado". Iako ima potrebu pripadati jednoj zajednici, ne može živjeti društvenost vlastitog bića bez svijesti o sebi samome, bez vlastite subjektivnosti i jedinstvenosti vlastitog bića. Samo svjestan sebe, vlastitoga identiteta, te jedinstvenosti i različnosti vlastitoga bića u odnosu prema drugima, može ići u susret drugima i s njima graditi zajedništvo.

Stoga Nikolaj Berdjajev tvrdi da je kategorija samoće jedna od temeljnih filozofskih kategorija, uz koju je usko vezan i problem osobe, njezina identiteta, te viđenja njezina odnosa prema Bogu, prema drugoj osobi i prema društvenoj zajednici.⁶

U našem se izlaganju želimo pozabaviti upravo tim pitanjima: što je samoća, koje je njezino mjesto i uloga u razvoju ljudske osobnosti i formiranju identiteta jedne osobe, te metafizičkim značenjem iskustva samoće.

I. SAMOĆA KAO SOCIJALNA STVARNOST

1. Pojavni oblici samoće

Prije nego što prijedemo na daljnje izlaganje pojasnimo i odredimo što za nas znači pojam samoće i što pod tim pojmom podrazumijevamo. To ćemo učiniti terminološkim preciziranjem različitih fenomenoloških pojava ljudskog iskustva osamljenosti.

Govoriti o samoći znači susresti jezične poteškoće. Riječ samoća je postala višeznačan pojam i u sebi može nositi različite konotacije i značenja. U literaturi općenito (pa čak i onoj s područja psihologije) i u svakodnevnom govoru primjećujemo neujednačenost i zbrku. Neki su pojmovi upotrebljavani kao sinonimi, a drugi puta jedan te isti pojam kod različitih autora označava fenomenološki i izvorno različita ljudska iskustva i, sukladno tome, ima sasvim različita značenja.⁷ "Samoća" je tako koji puta viđena kao

---

5 Usp. C. R. ROGERS, *La persona sola e le sue esperienze in un gruppo d'incontro*, naved. djelo, 107-108; GIOVANNA DELLA CROCE, *Solitudine*, u E. ANCILLI, "Dizionario enciclopedico di spiritualità", vol. 3, Città Nuova, Roma 1990, 2341.

6 Usp. N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata. Pet razmišljanja o postojanju. Ogljed filozofije samoće, društva i zajednice*. (Razmišljanje treće: "Ja", osamljenost i društvo), Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1984, 80.

blagoslov, a koji puta kao prokletstvo. Stoga osjećamo potrebu pojasniti temu te precizirati pristup i objekt našega izlaganja. To ćemo učiniti pojašnjavajući najprije nekoliko srodnih riječi, koje se često koriste kao sinonimi za pojam samoće.

a) **usamljenost (ili osamljenost)**; stanje onoga koji je bez društva, koji živi sâm i svoju samoću osjeća kao nametnutu mu stvarnost - kao osamljenost. Ovaj je osjećaj često izazvan suvremenim načinom života, osobito u velikim gradovima, koji su sve veći i rasprostranjeniji i u kojima ljudi, zbog velike zaposlenosti, imaju sve manje prilike susretati se i formirati stabilne i trajne odnose, veze i prisnost. Čini se da je u suvremenom društvu razvijen osjećaj solidarnosti i zajedništva, ali u njemu istodobno raste i osjećaj prepuštenosti samome sebi i osjećaj osamljenosti.⁸ Pored ljudi se prolazi kao pored zidova, susjed nije i bližnji, godinama se susreće drugu osobu a da je ne identificiramo niti se s njom upoznajemo. Osjećaj osamljenosti raste i zbog sve veće pokretljivosti stanovništva (ljudi češće mijenjaju mjesto boravka). Moderno društvo ruši stare i ustaljene okvire u kojima se pojedinac razvijao i sve to doprinosi tome da se čovjek sve više osjeća strancem u sredini u kojoj živi.

Osamljenošću možemo nazvati i ono neizostavno iskustvo ljudskog življenja u kojem se čovjek osjeća sâm pred velikim životnim odlukama u kojima ga nitko ne može zamijeniti i čiji rizik ne može nitko s njim podijeliti. Osamljenost je i osjećaj gubitka svih relacija, što kulminira u susretu s vlastitom smrću, kroz koju svaki čovjek prolazi sâm i nitko ga kroz to iskustvo ne može pratiti.

Osobito bolan oblik osamljenosti predstavlja **napuštenost**. Poradi objektivnih ili subjektivnih motiva osjećaju je osobe koje su razočarane, prevarene, iznevjerene ili prepuštene sebi samima (upravo od onih osoba s kojima su htjele graditi zajedništvo).

b) **izoliranost**; riječ je o stvarnosti koja ima svoje porijeklo u osjećaju neshvaćenosti od drugih - od rodbine, prijatelja, suradnika. Vlada tamo gdje su loši međuljudski odnosi. Susrećemo je i u brakovima u kojima su se supružnici udaljili i više ne žive istinski jedno s drugim, nego samo jedno pored drugoga. Prisutna je i u zajednicama u kojima članovi međusobno

---

7 U literaturi općenito primjećujemo neujednačenost i zbrku pojmova. Ista riječ nema uvijek isto značenje. Preciziranje pojmova i podjela koju ovdje donosimo oslanja se na članke J. HASENFUSS, *Solitudine*, u W. ARNOLD - H. J. EYSENCK - R. MEILI, "Dizionario di psicologia", Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo 1986, 1097; GIOVANNA DELLA CROCE, *Solitudine*, naved. djelo, 2341-2343; H. L. ROSENMYER, *Vereinsamung*, u AA. VV., "Praktisches Wörterbuch der Pastoral-Anthropologie. Sorge um den Menschen", Herder, Wien-Freiburg-Basel 1975, 1158-1162.

8 To vrijedi ne samo za život unutar jedne društvene zajednice, nego i za međunarodne odnose. Iskustvo osamljenosti i prepuštenosti sebi samima prepoznajemo kao iskustvo pojedinih naroda (uključujući i naš narod) unutar međunarodnih odnosa - unatoč proklamiranih deklaracija i potpisanih povelja, koje bi po sebi upućivale na prisutnost vrednota solidarnosti i zajedništva u odnosima među narodima.

razgovraju, ali se u dijalogu međusobno ne susreću ili, pak, ne razgovaraju, jer se osjećaju neshvaćeni ili se boje da neće biti shvaćeni. Izolacija je plod poimanja okoline kao indiferentne, nesklone, čak i neprijateljske, što pojedinca potiče na povlačenje u sebe i na zatvaranje pred tom istom okolinom. Zatovren u sebe pojedinac postepeno počinje osjećati gnušanje i nad samim sobom, jer više i ne vidi drugog smisla života doli ropstvo vlastitog individualnosti.

Ovakvo pomanjkanje susretanja s drugima, osim što može biti posljedica stanja onoga koji je odbačen od društva (izoliranost), može biti i izraz stanja onoga koji se sâm, svjesno ili nesvjesno, izdvojio iz društva (autoizolacija).

Poseban oblik autoizolacije, zbog nesposobnosti izlaska iz vlastitog svijeta i vlastitog viđenja stvarnosti, jest **solipsizam**.

c) **samoća**; pod pojmom samoće shvaćamo slobodno izabran prostor i vrijeme s ciljem povlačenja u *osamu* posvećenu susretu sa samim sobom, tj. s vlastitim "ja" kao subjektom misli i djelovanja. Samoća je ovdje shvaćena kao prostor i vrijeme analize prethodnog djelovanja, osobnog pribiranja te planiranja novih pothvata. Ona je slobodno izabran prostor poniranja u dubinu vlastitoga bića.

Pojam samoće može uključivati i izvanjsku samoću (prostorno-zemljopisnu izdvojenost) ukoliko je ona izabrano sredstvo lakšeg i potpunijeg ostvarenja unutrašnje ili subjektivne samoće (slobodno izabran prostor susreta sa samim sobom). Izvanjska samoća, odnosno društveno-ambijentalna odvojenost od drugih, po sebi je irelevantna i neutralna. No, ako ova prostorno-zemljopisna odvojenost od drugih, odnosno izvanjska samoća nije željena, dobro promišljena i slobodno izabrana u svrhu lakšeg postizanja blagodati unutrašnje samoće i pribranosti, onda je ona trpljena i, umjesto blagoslova, postaje prokletstvom osamljenosti ili izolacije.

Upotrebljavajući u našem izlaganju pojam samoće, mislimo na unutrašnju subjektivnu samoću, a ona može - ali ne mora - uključivati i izvanjsku zemljopisno-prostornu, samoću.

Samoća je ovdje stav osluškivanja vlastite intime (ili iskustvo vrlo blizu onome što ga u duhovnom životu zovemo *silentium* - šutnja), odnosno povlačenje u vlastito biće, popraćeno osluškivanjem Transcedencije.

Samoću smatramo nužnim preduvjetom silaska u dubinu vlastitog bića, pozornog osluškivanja sebe samih, osobnih težnji, potreba i osjećaja, s ciljem da se dođe do dubljih i jasnijih spoznaja o sebi te do otkrivanja vlastitih dubokih duhovnih stremljenja.

Samoća o kojoj je ovdje riječ nema ništa zajedničko s nesposobnošću ulaska u dijalog, razočaranošću ili izoliranošću od drugih.

Želimo naglasiti da je objekt našega interesa ova posljednja pojava, koju smo nazvali samoćom. Želimo sći do ontološke strukture ljudske osobe i pokazati da samoća ne mora biti plod isključivo manjkavih društvenih

odnosa, nego da ona predstavlja pojavu koja se verificira prije i neovisno o različitim psihološkim i sociološkim uvjetovanostima ljudskog života. Željeli bismo pokazati da je samoća stvarnost ljudskog života, koja prethodi bilo kakvim međuljudskim odnosima, te da je iskustvo samoće utemeljeno na ontološkoj strukturi ljudske osobe. Željeli bismo, upozoriti na to da je samoća izvorna datost svakog ljudskog bića, izraz osobne jedinstvenosti, neponovljivosti, neizmjenosti i nedohvatljivosti.

2. Zrelost ljudske osobe kao sposobnost biti sâm

a) Uloga samoće u ljudskoj zrelosti

Svoju osobnost čovjek gradi i oblikuje postepeno. Tek rođena ljudska osoba pred sobom ima nebrojene mogućnosti razvoja i rasta u budućnost. Dok ne biva oblikovan osobni identitet, čovjeka određujemo prema izvanjskim datostima njegova življenja, kao što su mjesto i datum njegova rođenja, profesija, njegovi roditelji, društvena grupa kojoj pripada itd. Rast u osobnosti nameće napuštanje ovih odrednica i od svakog čovjeka zahtijeva samoodređenje. Zahtjev zrelosti jest da čovjek svoj identitet više ne određuje u odnosu prema izvanjskim datostima, nego njegovim identitetom postaju životna opredjeljenja, vrednote koje u sebi razvija i izbori koje čini u životu. Svaki životni izbor zahtijeva osobnost izabiranja jedne i odricanje od drugih mogućnosti i svaki životni korak pred čovjeka postavlja nužnost sve odgovornijeg izbora. Paralelno s tim, rastući, čovjek u životu progresivno napušta jednostavnije životne oblike da bi ušao u složenije: napušta kuću da bi išao u dječji vrtić i u školu, napušta ukućane da bi susreto druge ljude, napušta igru da bi započeo studij, napušta svoju obitelj da bi oblikovao novu obiteljsku zajednicu. Svaki ovaj korak uključuje separaciju i odvajanje, te ulazak u samoću vlastitog bića. Ova samoća jest prostor interiorizacije prethodnog životnog sadržaja i zauzimanja osobnog stava pred novim životnim stvarnostima i vrednotama koje nam dolaze u susret i ulaze u naš život. Na taj način čovjek postepeno oblikuje svoj identitet i učvršćuje zajedništvo s izvanjskim svijetom. Pri svakom tom koraku, na početku je čovjek praćen od roditelja, koji svojom osobnom brigom i zauzetošću slijede naše odluke i podržavaju naše izbore. Njihova prisutnost i blizina sve do pragova naše samoće (koja postaje polaznom točkom našeg samostalnog hoda) progresivno nas osposobljava za sve veću autonomiju i sve radikalnije oblike samoće.

Izgrađena osobnost i zrelost pojedinca predstavlja se kao sposobnost biti *sâm* - biti sâm pred životom, tj. samostalno odlučivati o sebi i odgovorno činiti vlastite životne izbore. Ova samoća je moguća zahvaljujući prethodnoj interiorizaciji voljenih osoba i ugrađivanju njihove blizine u naš vlastiti identitet, tako da one trajno ostaju prisutne u nama. Osobna zrelost, okarakterizirana sposobnošću biti *sâm(ostalan)* hranjena je ljubavlju i na-

stanjena prisutnošću mnogih voljenih osoba. Takva samoća i samo takva samoća čini čovjeka zrelim, samostalnim i sposobnim životne odgovornosti u kojoj on postaje *sâm*, samostalan i zbog toga socijalan, tj. sposoban ulaziti u relacije s drugim ljudima i graditi zajedništvo. Bez takve samoće nema životne zrelosti⁹ i samo iz takve samoće mogu izranjati proroci, karizmatici i stvaralački inicijatori. Takvi su ljudi, istina, vrlo često u konfliktu sa svojim religioznim i društvenim ambijentom. Proroke, kako je poznato, kamenuju. Proroci vrlo često proživljavaju tešku usamljenost, ali se nipošto ne može kazati da nisu socijalni. Oni su ljudi jaka i izgrađena duha, u stanju su biti *sâmi* i zato izolaciju pretvaraju u pozitivan prostor samoće u kojem kreativno žive i grade budućnost svoje zajednice.

Ljudska zrelost uključuje, dakle, društvenost, ali i sposobnost biti *sâm*.

b) Sposobnost biti sâm kao preduvjet zajedništva

Usamljen, izoliran i otuđen čovjek prestaje vjerovati drugima. Ljubav i nježnost mu postaju strani, pojedinac se zatvara u sebe i ne ulazi u bliske odnose s drugima, neprekidno strahuje od razočaranja i odbacivanja.

Suodnos i zajedništvo stvaraju osjećaj vrijednosti u pojedinca, razvijaju međusobno povjerenje i štovanje (pozitivno vrednovanje) različnosti druge osobe, razvijaju osjećaj osobne korisnosti.

Interpretirajući ljudsko biće i razvijajući svoju humanističku teoriju osobe, A. H. Maslow kaže da iskustvo zajedništva i zadovoljenje potrebe za pripadnošću drugima rađa potonju potrebu: potrebu za samoštovanjem (pozitivnim pristupom sebi samome). Pojedinac želi sebe smatrati vrijednim, sposobnim nositi se sa životnim zadacima i s poteškoćama. To je ujedno potreba za samopouzdanjem, iz koje izvire želje za neovoisnošću od drugih i za osjećajem štovanja od strane drugih ljudi. Štovanje i vrednovanje koje nam iskazuju ljudi oko nas, rađa u nama osjećajem vrijednosti, koji postaje temeljnim uvjetom za normalan rast i razvoj osobnosti pojedinca. Pomanjkanje ovog osjećaja vrijednosti i samopouzdanja dovodi do osjećaja slabosti, inferiornosti i besmislenosti.

Zdrav osjećaj vrijednosti u pojedinca i iskustvo štovanja vlastitoga "ja" od strane drugih ljudi je onaj koji se temelji na recipročnom uvažavanju drugih ljudi. Zaslužen je radom i počiva na relanim vrijednostima pojedine osobe; nije izazvan utjecajnim položajem u društvu, autoritetom, vlašću, niti

---

⁹ Usp. D. W. WINNICOTT, *La capacità di essere solo*, u "Sviluppo affettivo e ambiente", Armando, Roma 1974, 29-35. "Per non sentirsi soli bisogna saper restare soli" (S. PALUMBIERI, *Ma liberaci dalla solitudine. Riflessione cristiana sulla malattia del secolo*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1983, 21). O izuzetnoj važnosti skladnog obiteljskog života u djetinjstvu za kasniju ljudsku zrelost pojedinca, shvaćenu kao sposobnost biti *sâm*, vidi J. WOODWARD, *Oltre la solitudine. Conoscerla per superarla*, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo 1991, 126-129. Usp. TANNER J. A., *Loneliness: the fear of love*, Harper & Row Publishers, New York 1974, 72-80.

osobe; nije izazvan utjecajnim položajem u društvu, autoritetom, vlašću, niti je utemeljen na krivoj procjeni i zabludi drugih. Ovakav osjećaj štovanja i vrijednosti rađa u čovjeku pojedincu sposobnost iskrenosti prema sebi i drugima, sposobnost vjernosti sebi i vlastitim vrijednostima, postojanost, stvaralaštvo i unutrašnju snagu duha. Ovakav čovjek više nema potrebu dokazivati se. Sposoban je ući u zajedništvo s drugom osobom i svoje zajedništvo s drugom osobom gradi na međusobom štovanju i vrednovanju različnosti tuđe osobnosti. On živi u zajedništvu i istodobno je sposoban biti *sâm*, tj. biti svoj, da bi iz prostora samoće izranjao kadar još dubljeg i snažnijeg zajedništva. Ako je u svojim nastojanjima i radu neshvaćen, on je u stanju, ako treba, ostati postojan i biti *sâm*. On se ne povlači u gorčinu i razočaranje, nego i dalje, razumijevajući stavove drugih ljudi i pun razumijevanja za druge, nesmanjenim intenzitetom, ostaje zauzet za zajedničko dobro.

Samoća se ovdje objavljuje kao potreba ljudske osobe, kao plod zrelosti ljudske osobe te kao preliminarni uvjet i uvertira zajedništva.

Samoća se predstavlja kao potencijalnost zajedništva. Pojavak i otkriće prisutnosti iskustva samoće u druge osobe biva shvaćeno kao nešto pozitivno, kao kvaliteta osobe, jer iskustvo samoće je objava originalnosti, intimnosti i identiteta jedne osobe. Tako već samo prepoznavanje prisutnosti ovoga iskustva u druge osobe postaje uzajamnim otkrivanjem i prepoznavanjem kvaliteta; ono predstavlja početak međusobne komunikacije i istinski susret dviju osoba. Ovaj je susret na svom početku, ali je po svojoj naravi usmjeren reciprocitetu i produbljivanju zajedništva. Kako vidimo, samoća, ukoliko je plod zrelosti ljudske osobe, nema potrebe biti prerusena ili prikrivena, neizbježno postaje trenutkom rasta u društvenosti i zajedništvu. No, ovo zajedništvo ne isključuje iskustvo samoće. Samoća i dalje ostaje prisutna kao izraz neokrnjene osobnosti subjekata zajedništva i kao garancija daljnjeg rasta svakog od pojedinih subjekata zajedništva.¹⁰

II. SAMOĆA KAO FILOZOFSKO-ANTROPOLOŠKA ISTINA O ČOVJEKU

Samoća se može, istina, fenomenološki predstaviti kao iskustvo patnje, kao negativno iskustvo ljudskog življenja. No, u našoj analizi bismo željeli pokazati da iskustvo samoće prethodi iskustvu zajedništva i u njega uvodi, te da su cjelovita istina o čovjeku: samoća i zajedništvo. Smatramo da su i jedna i druga stvarnost integralne dimenzije ljudskog bića. Sposobnost ulaska u zajedništvo i ostvarenje zajedništva pretpostavlja sposobnost biti *sâm*. U

---

¹⁰ Usp. L. V. KERKEN, *Solitudine e amore. Gradi dei rapporti interumani*, naved. djelo, 40-43; G. KÖLBEL, *Das Einsamkeitserleben in der Reifezeit*, u "Über die Einsamkeit", Ernst Reinhardt Verlag, München - Basel, 1960, 59-98.

dosadašnjem izlaganju ustvrdismo da je sposobnost biti sâm izraz izgrađenosti i zrelosti jedne ljudske osobe, izraz njezine cjelovitosti. Zajedništvo pretpostavlja pojedinca (osobna zrelost = sposobnost biti sâm); samo cjelovite osobe mogu biti graditelji zajedništva (ja + ja = mi).¹¹

Osoba prethodi zajedništvu. Ova tvrdnja ne negira istinu da se osoba može u potpunosti realizirati, da može otkriti cjelokupnu istinu o sebi i da može spoznati svo bogatstvo vlastitog bića samo u zajedništvu s drugom osobom. Druga je osoba pomoć i nezaobilazan put otkrivanja cjelovite istine o sebi samome.

1. Samoća kao mjesto objave čovjeka sebi samome

Ruski teolog i pisac Nikolaj Berdjajev u svom razmišljanju o čovjekovoj osobnosti polazi od osobnog "ja" kao od stvarnosti koja, iako je i sama podložna promjenama i rastu, ostaje postojana u svim mijenama života. "Ja" je izvanvremenska stvarnost koja se ne može determinirati ni od čega, osim od sebe same. Izvana mogu biti determinirane promjene kojima je podvrgnut jedan "ja" i događanja u jednom "ja", ali samo "ja" ne može biti određeno izvana, nego samo iznutra, od sebe samoga, jer "ja" transcendirira sebe samoga. "Ja" je subjekt svijesti o sebi i pri svakom izvanjskom izazovu i promjeni "ja" se autodeterminira. Sposobnost autodeterminacije čini ga transcendentnim u odnosu na vlastiti "ja", tj. autotranscendentnim.

Autotranscendencija dijeli "ja" od svega onoga što nije "ja". U susretu s objektiviranim svijetom (u susretu s "ne-ja", tj. sa svijetom objekata) "ja" se osjeća sâmim. No, upravo taj trenutak osamljenosti predstavlja trenutak proživljavanja vlastite osobe, vlastite posebnosti, osobne jedinstvenosti, originalnosti i nesličnosti ni s kim i ni s čim na svijetu¹². Samoća koju u svijetu objekata osjeća jedan "ja" predstavlja prvi čin samosvijesti i početak rađanja vlastite osobnosti. Samoća je, tako, prostor otkrivanja vlastitoga identiteta - različitog od identiteta drugih. Iskustvo različnosti i odijeljenosti od drugih čini čovjeka samim, no istodobno to žestoko i bolno iskustvo samoće predstavlja iskustvo vlastite osobnosti. Samoća je iskustvo koje oblikuje i gradi osobnost. Samo po iskustvu samoće čovjek postaje svjestan samoga sebe. Samoća je, stoga, mjesto objave čovjeka sebi samome, put do samosvijesti i do vlastitoga identiteta. Ona je neophodan uvjet susreta sa samim sobom, odnosa prema sebi samome, otkrivanja i profiliranja vlastitog identiteta.

---

¹¹ Ovako shvaćena samoća je argument koji nije dovoljno studiran i koji je slabo zastupljen u literaturi. No, čini nam se da se antropologija i psihologija ovdje susreću i potvrđuju utemeljenost razmišljanja u tom smjeru.

¹² Usp. N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 71.

U iskustvu samoće vlastitoga bića čovjek postaje samosvjestan, afirmira se kao autonoman subjekt djelovanja i kao osoba sposobna odlučivati o sebi.

Radanje osobe popraćeno je, dakle, iskustvom osamljenosti. Zbog toga što svijest o sebi čovjeka dijeli od drugih i čini ga osamljenim, "ja" je pred drugom osobom uvijek osamljen. "Ja" jeste "ja" upravo po tome što je drugačiji i različit od svakoga drugog "ja", nesposoban poistovjetiti se s bilo kojom drugom osobom. Stoga, koliko god dvije osobe bile međusobno povezane one uvijek jedna pred drugom osjećaju samoću - jednostavno zato što su dvije različite osobe. Čovjek je iskonski osamljen, sâm.

Samoća je tako bitna dimenzija ljudske osobnosti, ontološka konstitutivna dimenzija njegova bića.

Gubitak iskustva samoće značio bi prestanak autotranscendencije, kraj samosvijesti i bio bi jednak gubitku vlastitoga identiteta. Zato, čovjek ima pravo na prostor samoće i na njegovanje svog intimnog života, jer čovjek postoji tako dugo dok postoji i samoća njegova bića.

Samoća je rezultat samosvijesti i njome biva hranjena.

Potreba za samoćom znak je bogatog unutarnjeg života jedne osobe. Ona je znak konfrontacije s temeljnim egzistencijalnim i životnim pitanjima, nezadovoljstva s površnošću, silaženja u dubinu, traženja autentičnih vrijednosti i dubokog životnog smisla.

Samoća je izraz čovjekove iskonske gladi i traženja vječnoga. Kao takva, ona je prostor susreta s Transcendencijom. Samoća je prostor u kojem čovjek, sâm, daje svoj osobni odgovor Bogu i zauzima svoj stav pred njim¹³. U Sv. pismu samoća je često predstavljena kao vrijeme zaljublivanja i zaljubljenosti u duhovne vrednote, kao vrijeme poniranja u prisutnost Božju, kao vrijeme milosti, blizine Božje i kao vrijeme shvaćanja velikih misterija (Božjih tajni, ali i onih koji se odnose na mudrost ljudskog življenja)¹⁴.

Plod samoće je životna mudrost, širina horizonata i istinska sloboda.

---

13 U tom je smislu samoća zauzimala veoma važno mjesto i u Isusovom životu. Isusovo povlačenje u samoću nije bilo rezultat odbacivanja ljudi, nego je bilo izraz potrebe za intenzivnim susretom sa samim sobom i poniranjem u vlastiti identitet kroz komunikaciju s Ocem. Njegov odnos prema ljudima bio je bitno određen njegovim odnosom s Ocem. Stoga je Isusova samoća u biti predstavljala otvaranje za kontakt s ljudima jer je bila izraz potrebe za zajedništvom s Ocem, koje je odlučujuće za odnose s narodom. "La separazione di Gesù sia dal luogo che dai personaggi è una componente importante della sua preghiera. Quando prega egli vuole essere solo, in luogo isolato, non disturbato da nessuno. (...) La separazione che sta pienamente in funzione della preghiera non è un atto isolativo, ma risulta un atto di apertura al contatto con i nuovi luoghi e con i nuovi personaggi" (M. VIDOVIĆ, *Preghiera nel vangelo di Marco. Relazione con Dio e missione fra gli uomini*, Ex. Diss. Pont. Univer. Gregoriana, Romae 1994, 71). Usp. id., 30-39.

14 Usp. A. BONORA, *Deserto*, in P. ROSSANO - G. RAVASI - A. GHIRLANDA, a cura di, "Nuovo Dizionario di Teologia biblica", Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo 1988, 384-391; I. HAUSHERR, *Solitude et vie contemplative d'après l'hésychasme*, u "Orinetalia Christiana Periodica", 22 (1956) 5-40. 247-285; G. TURBESSI, *La solitudine dell'asceta come espressione ideale della vocazione cristiana*, u "Benedictina" 8 (1954) 43-55.

Samoća je prostor u kojem čovjek zauzima "*optio fundamentalis*" (temeljno opredjeljenje), čini osobnu odluku pred misterijem dobra i zla u sebi i oko sebe. Samoća je prostor susreta s vlastitom savješću. Iz tog i takvog prostora samoće izlaze njegove namisli i njegova djela, njegove odluke, njegove potrebe i poduzimanje koraka u smjeru ostvarenja izabranih vrijednosti (usp. Mk 7,10-23) - rađa se on sam. (Upravo zato jednu osobu razumijemo i poznajemo onoliko, koliko nam je ona dopustila ući u intimni prostor njezine "samoće").

Samoća je znak pribranosti i samoprisutnosti koja dopušta kritičnost i autokritičnost. Samoća je vrijeme obuhvaćanja cjeline, analize detalja i vrednovanja detalja u sklopu cjeline.

U iskustvu samoće čovjek, istina, ne otkriva svu istinu o sebi, nego postaje svjestan samo nekih njezinih elemenata. No, ono što spoznaje, predstavlja nezaobilazan temelj za daljnje otkrivanje istine o vlastitom biću.

Stvarnost samoće o kojoj govorimo sadrži, dakle, slijedeće elemente:

a) povlačenje u sebe i psihološku odvojenost od drugih kao neophodan uvjet samoprisutnosti, kontakta i komuniciranja sa samim sobom;¹⁵

b) sabiranje i sabranost u kojoj se čovjek vraća k sebi, da bi se opet mogao vratiti drugima, ali u sebi bogatiji i sposobniji obogatiti druge. Ovo sabiranje je prostor koncentracije da bi se djelovanje moglo usredotočiti na sasvim određenu stvarnost, da ono bude usmjereno prema određenom cilju, te da bude temeljito, cjelovito i usklađeno;

c) poniranje u vlastito biće i osobnost u kojem čovjek otkriva sebe samoga u svjetlu vlastite slobode i jedinstvenosti, te svojih dubokih egzistencijalnih potreba;

d) uvertiru zajedništva, prostor otvorenosti za druge i potrebe za drugima. Samoća izvodi transformaciju ljudske osobe tako da ona otkriva da drugi postaju integralnim dijelom njezine osobnosti i njezina identiteta. Ona privodi osobu njezinim iskonima, gdje se otkriva da odnos prema drugoj osobi/Osobi pripada i čini samu bit vlastitoga bića.

2. Samoća kao afirmacija društvene dimenzije ljudske osobe

Samoća o kojoj govorimo¹⁶ je "relativna" i pretpostavlja postojanje drugog i drugih, pretpostavlja postojanje izvanjskoga svijeta. Svijest o

---

¹⁵ Ovome može prethoditi iskustvo osamljenosti ili izolacije, ali iskustvo samoće nipošto ne može i ne smije biti poistovječeno s ovim iskustvom. Štoviše, ovako shvaćeno iskustvo samoće predstavlja pozitivan i veoma značajan korak na putu nadvladavanja bolnih iskustava osamljenosti ili izolacije. Iskustvo samoće je znak i potvrda ozdravljenja, ono je zdrava reakcija i izlazak iz spomenutih poteškoća.

¹⁶ Potreba za prostorom samoće i povlačenje u samoću vlastitoga bića u svakodnevnom životu nije solipsizam i ne smije biti tako protumačeno. Solipsizam bi bio gubitak

vlastitome "ja" neminovno je svijest o postojanju drugih "ja" (svijest o postojanju drugih ljudi, svijeta i Boga). Stoga je iskustvo samoće afirmacija društvene dimenzije ljudske osobe i pripada čovjeku kao društvenom biću. Kategorija samoće, promatrana u svjetlu metafizike, socijalna je kategorija.

Iz dosadašnjeg smo izlaganja vidjeli da, iako samoća čini integralnu dimenziju ljudske osobe, čovjek nije osamljen sam po sebi i zbog same činjenice vlastitoga postojanja (takvu apsolutnu osamljenost je nemoguće zamisliti), nego se iskustvo samoće u njemu rađa zbog postojanja drugih ljudi. Sâm je zato što postoje drugi, koji su njemu i kojima je on stranac. Njegova samoća nastanjena je postojanjem drugih osoba.

Samoća tako ima dvostruko značenje: osim što je mjesto spoznaje sebe samoga i otkrivanja vlastitoga identiteta, ona istodobno objavljuje čovjekovu potrebu za zajedništvom. Iskustvo samoće implicitno pretpostavlja potrebu za zajedništvom i stoga je afirmacija zajedništva. Čovjek u sebi nosi iskustvo samoće kao izvor trajne energije u nastojanju oko zajedništva.

"U svojoj osamljenosti, u svom postojanju u samom sebi, "ja" ne samo dao oštro proživljam i saznam svoju ličnost, svoju zasebnost i jedinstvenost, nego ja također žudim za izlazom iz osamljenosti, žudim za zajednicom".¹⁷

Samoća je korelativna s postojanjem drugih "ja". Čovjek je sâm zato što je društveno biće. Njegova samoća izraz je njegove nepomirenosti s neostvarenim relacijama i odvojenošću od drugih.

Ona mu otkriva društvenu dimenziju njegova bića, te ga na taj način uvodi u zajedništvo. Samoća je socijalna pojava i snažno iskustvo čovjeka kao društvenog bića.

Spoznajući sebe kao osobu, postajući svjestan istine o sebi, "ja" spoznaje nemogućnost da ostane zatvoren u sebi, te traži izlaz u drugo biće. No, izlaz u svijet objekata, u "ne-ja" ne znači i nadvladavanje iskustva samoće. Izlazeći u svijet objekata, osamljenost se pojačava. Pred objektom "ja" ostaje i dalje u sebi samom i ne rješava pitanje samoće. Samoća biva nadvladana tek u susretu s "ti" (koje je također "ja"), u zajednici ili još točnije u zajedništvu "mi".¹⁸

"Ja" u samoći žudi da ga bilo koje drugo "ja" (tj. jedno "ti") pogleda, sasluša i potvrdi. Čovjek ima potrebu izaći iz sebe, komunicirati svijest o sebi

---

autotranscendencije, pri čemu čovjek ostaje egocentrično uronjen u sebe do te mjere da više nije u stanju primijetiti postojanje nečega različitog od njegova "ja". Stoga takav čovjek ostaje zarobljenikom vlastitoga "ja". On jeste sâm, ali njegova samoća je apsolutna autoizolacija i bolest, koja je sasvim različita od samoće o kojoj je ovdje riječ. Ukoliko je umiranje gubitak relacija, onda je solipsizam jednak samoubilačkom činu i smrti; postaje trajni pakao i autonegacija (autotranscendencija = autoafirmacija).

17 N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 71.

18 Usp. M. BUBER, *Ich und Du*, Lambert Schneider Verlag, Heidelberg, 1983.

drugoj osobi i naći vjerni odražaj sebe samoga u drugoj osobi.¹⁹ Taj vjerni odražaj sebe samoga u drugoj osobi čovjek nalazi tek onda kad otkrije da je prihvaćen i potvrđen u jedinstvenosti svoje osobnosti, onakav kakav se objavio. Što više osjeća da je respektiran i prihvaćen u svojoj originalnosti i neponovljivosti vlastitog identiteta, to više izlazi iz sebe, otkriva se i u sebi stvara prostor za "ti".

No, u istinskom susretu i reciprocitetu s "ti", u kojem se ostvaruje zajedništvo ("mi") samoća biva ublažena ali ne i potpuno nadvladana.

Samoća je u biti nostalgija za transcencijom i vječnošću²⁰. Ona je izraz žudnje za Bogom. Samo u Bogu čovjek otkriva potpuni odražaj sebe samoga i doživljava istinsko i potpuno prihvaćanje. Samo u Bogu, koji ga je stvorio i želio kao jedinstveno i neponovljivo biće²¹, čovjek pronalazi željeno razumijevanje, blizinu, bliskost i srodnost. Stoga potpunim predanjem može odgovoriti samo Bogu i svoju samoću može u potpunosti nadvladati samo u zajedništvu s njim.²² "Nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi, o Bože" (sv. Augustin). Ljudska blizina i ljudsko zajedništvo pokušaj su smiraja žudnje za Bogom, ali ne i njezino ispunjenje. Ona (ljudska blizina) predstavlja samo predokus zajedništva s njim. Upravo to iskustvo ljudskog zajedništva kao tek predokusa i nezasićene potrebe za još dubljim zajedništvom, upućuje nas na istinski smisao samoće o kojoj govorimo.

Čovjek i u zajedništvu osjeća da je sâm. Zajedništvo ("mi") nije stapanje dviju osobnosti u kojem se događa gubljenje vlastitoga identiteta. Ono je suodnos, postojanje osoba na način relacije. Stoga zajedništvo nužno pretpostavlja osobu i pruža joj prostor njezina daljnjeg rasta. Čovjek i u zajedništvu ostaje zasebna i od drugih odvojena osoba²³. Jer, on je ontološki sâm, omeđen svojom tjelesnošću i od drugih distanciran samosviješću. Makar ostvario veoma visok stupanj zajedništva, on i dalje ostaje u vječnoj težnji za još potpunijim oblikom zajedništva.

---

19 Usp. N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo 73-76; L. V. KERKEN, *Solitudine e amore. Gradi dei rapporti interumani*, naved. djelo, 37.

20 "Einsamkeit ist das Heimweh des Ewigen im Menschen" (F. PARPERT, *Philosophie der Einsamkeit*, München 1955, 57).

21 Čovjek je "na zemlji jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio" (*Gaudium et spes*, 24).

22 Bog i jest nadvladavanje osamljenosti, nalaz bliskosti i srodnosti, smisla mjeriva s mojim postojanjem. Ono čemu ja jedino mogu pripadati i apsolutno se povjeriti, predati se bez ostatka, jest Bog i samo Bog. Ali Bog nije za mene objekt. Objektivacija i socijalizacija mogu odnosu prema Bogu čini Boga za mene izvanjskim autoritetom" (N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 74-75).

23 'Čini mi se da su ovdje prisutna dva realna aspekta (samoće). Prvi je jednost, odvojenost, kao temeljna stvarnost ljudskog postojanja. Ti nikada ne možeš do kraja znati kakav sam ja, niti ću ja ikada znati kakav si ti. Bilo da bismo se željeli do kraja otvoriti jedno drugome ili sačuvati široke osobne prostore, uvijek se između nas postavlja činjenica jedinstvenosti, koja nas razdvaja. U tom smislu svaki čovjek mora živjeti sâm" (C. R. ROGERS, *La persona sola e le sue esperienze in un gruppo d'incontro*, naved. djelo, 107-108).

Samoća je mjesto objave čovjeka kao singularno-pluralnog bića, stvorenog na sliku Božju. Stvoren na sliku Trojstva (koje postoji na način dara u ljubavi), čovjek može nadvladati samoću svojega bića samo "po iskrenom darivanju samoga sebe"²⁴, postajući dionikom Božjeg života - bivajući kao Bog.

Samoća i zajedništvo su tako uistinu izvorna iskustva ljudskog bića,²⁵ dvije integralne i ontološke stvarnosti ljudske osobe.

Samoća pretpostavlja i potvrđuje ontološku otvorenost ljudske osobe prema zajedništvu.

3. Osamljenost i izolacija kao umiranje

Iako samoća čini samu konstitutivnu dimenziju ljudskog bića, ljudski je život ipak trajni pokušaj nadilaženja samoće²⁶ u iskustvu susreta i zajedništva. Samoća je blagoslov ali i trajna bol koja obilježava cjelokupnu ljudsku egzistenciju. No, samoća je unutarnja bol koja postaje snažna čežnja za susretom, čežnja za drugim; ona je nostalgija za Trojedinim Bogom. Samoća je, stoga, pozitivno i konstruktivno iskustvo, koje rađa ozbiljnim čovjekovim nastojanjem i naporom ostvarenja vlastitog bića i vlastite čovječnosti u susretu i zajedništvu s drugom osobom i s Bogom.

Ova bol postaje tragičnom i pretvara se u prokletstvo, koje razara ljudski život, kad samoća postaje apsolutna. U samoći čovjek je "ja", tj. subjekt, koji se osjeća odvojen od "ti" (može biti čak i u sukobu s "ti"), ali je još uvijek u relaciji prema "ti" (prema drugom subjektu) i stoga je takva samoća samo relativna. Samoća postaje apsolutna, postaje osamljenost, onda kada više

---

24 Usp. *Gaudium et spes*, 24. "Čovjek je naime po svojoj najdubljoj naravni društveno biće i bez odnosa s drugima ne može ni živjeti ni razviti svoje sposobnosti" (*Gaudium et spes*, 12) Usp. M. BUBER, *Ich und Du*, naved. djelo, 94-95.

25 Usp. IVAN PAVAO II, *Katebeza na generalnoj audijenciji* 10. listopada 1979, u "Insegnamenti di Giovanni Paolo II", vol. II/2, 712-716; *Katebeza na generalnoj audijenciji* 24. listopada 1979, u "Insegnamenti di Giovanni Paolo II", vol. II/2, 841-844; *Katebeza na generalnoj audijenciji* 14. studenog 1979, u *Katebeza na generalnoj audijenciji* 14 studenog 1979, u "Insegnamenti di Giovanni Paolo II", vol. II/2, 1153-1157.

26 Usp. E. BORRA, *Solitudine*, u "Dizionario di sessuologia e dell'armonia coniugale", Edizioni Paoline, Roma 1974, 541. "Ja pokušava nadvladati osamljenost na mnogim putovima, na putovima spoznaje, u spolnom i ljubavnom životu, prijateljstvu, u socijalnom životu, u moralnim činima, na putovima umjetnosti itd. Bilo bi netočno reći da se osamljenost na tim putovima nikako ne svladava, no ne da se također reći da ona biva potpuno konačno svladana. Jer na svim se tim putovima, odvija objektivacija, i "ja" se ne susreće sa "ja" niti sa "ti" u unutarnjoj zajednici, nego s objektom, s društvom" (N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 73)

nema relacije prema nijednom subjektu, nego kada su svi "ti" postali objekt. Pred objektom "ja" ostaje u sebi, zatvoren u sebe.

"Apsolutna samoća jest pakao i nebivstvo"²⁷. Prolaženje kroz apsolutnu osamljenost, kroz raskid sa svima, jest prolaženje kroz smrt. Iskusiti smrt znači iskusiti apsolutnu izoliranost, u potpunosti prekinuti sve odnose.²⁸ "Smrt u zajednici, u vezi s drugime i s drugima ne bi bila smrt"²⁹. Smrt je totalni lom i prekid svih relacija, ona je totalna izoliranost i osamljenost.³⁰

Iskustvo umiranja, dakle, čovjek proživljava kao društveno biće. Upravo stoga društveni život može postati prostor unutar kojega je čovjek podvrgnut iskustvu umiranja. Okolnosti društvenog života ga potiču da se drugima predstavi ne onakav kakav uistinu jest, nego onakvim kakvim ga drugi žele vidjeti. Iskustvo pokazuje da pojedinac ima veće mogućnosti da u društvu bude prihvaćen ako se predstavlja onakvim kakvog da drugi žele vidjeti i ako se ponaša u skladu s određenim normama. Zbog toga se neke osobe odriču vlastite originalnosti i spontane manifestacije onoga što osjećaju. Ponašaju se onako kako to drugi od njih očekuju (ili barem misle da drugi od njih očekuju) i počinju, svjesno ili nesvjesno, glumiti određenu ulogu. Uloga koju glume je skrivanje iza krinke, koja u početku predstavlja određenu zaštitu i oklop.³¹ U blažem obliku ovakvog ponašanja pojedinac još uvijek ostaje svjestan vlastitog identiteta, no u težim oblicima zaboravlja i vlastiti identitet i u potpunosti se identificira s određenom ulogom. Ne samo što nema istinskog susreta s "ti", nego se "ja" udaljava i alijenira i sam od sebe. Što je taj mehanizam uigraniji i oklop čvršći, to više raste izoliranost i skriveni "ja" postaje ranjivijim. Takva osoba postaje sve uvjerenija da je neshvaćena, da je nitko ne može prihvatiti, te da nitko od onih tko bi je uspio upoznati u njezinom pravom svjetlu ne može prema njoj osjećati respekt niti voljeti jednu tako čudnu i kontradiktornu osobnost. Njezina usamljenost i (auto)izoliranost iskustvo je umiranja.

Konačni motiv nemogućnosti nadilaženja osamljenosti i izolacije N. Berdjajev prepoznaje u nesposobnosti izlaženja iz objektiviranog svijeta

---

27 N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 72.

28 Čovjek uvijek umire u odnosu na nešto ili nekoga" (...) najdublje iskustvo umiranja jest iskustvo napuštenosti" N. DOGAN, *Isus na križu. Samoobjava trojstvenog Boga u umiranju i smrti*, u "Riječki teološki časopis" 2 (1993) 18.

29 N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 80.

30 Usp. R. PETTENUZZO, *La filosofia della solitudine*, Francisci Editore, Padova 1990, 21-22; H. U. VON BALTHASAR, *Mysterium Paschale*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1993, 77-78. 131-248.

31 "Socijalni položaj 'ja' uvijek je odigravanje ove ili one uloge, uloge cara, aristokrata, građanina, svjetskog čovjeka, oca obitelji, činovnika, revolucionara, artista itd. 'Ja' u socijalnoj svakidašnjici, u društvu kao objektivaciji, nikako nisam ono što sam u svom unutarnjem postojanju. (...) Čovjek je vazda teatralan u socijalnom planu. U toj teatralnosti oponaša ono što je priznato u danom socijalnom položaju. I on se sam teško dovine do vlastitog 'ja' ako se suviše uživio u ulogu" (N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 76).

kojega čovjek stvara sam³². Zbog toga ostaje potpuno usamljen i izoliran od svih, suočen s umiranjem.

Osamljenost i izolacija mogu biti nadidene isključivo transformacijom u samoću, kao putu prema zajedništvu i susretu s "ti", "licem u lice".

Izlazak iz izoliranosti (iz umiranja) i put do samoće (koja uvodi u zajedništvo) psiholozi, filozofi i teolozi promatraju kao proces sazrijevanja u kojem čovjek shvaća da se život ne sastoji i da se ne može sastojati u odnosu fasade prema vanjskom svijetu, prihvaća rizik povratka sebi samome, susreta sa samim sobom te rizik pojavka pred "ti" i susreta s njim u svoj istini vlastitoga bića.³³ Ovo sa sobom donosi i pretpostavlja uspostavljanje kvalitativno novih društvenih odnosa. Osamljenost može prerasti u samoću ukoliko je odnos pojedinca i društvene zajednice viđen ne više u perspektivi pojedinac - društvo /"ja" - ono"/, nego je viđen u perspektivi pojedinac - zajednica /"ja" - "ti" - "mi"/.³⁴

Samoća je u ovom kontekstu shvaćena kao dimenzija i prostor duhovnosti unutar kojeg se čovjek prepoznaje i potvrđuje kao osoba. Dok izlazi iz sebe i svojega svijeta u izvanjski svijet (koji više nije "ono", nego "ti"), u samoći čovjek istodobno ostaje pri sebi, u sebi, i vjeran sebi samome.

U ovom kontekstu govora o izoliranosti i usamljenosti kao umiranju, recimo i to da svaki čovjek kroz biološko umiranje prolazi sâm i kroz to ga iskustvo ne može nitko pratiti. Po svojoj naravi umiranje uključuje i iskustvo samoće. Ako taj korak nije iskorak ususret nekome, ako je smrt shvaćena kao iskorak u nepoznato, onda je ona hod ususret nepoznatom objektu. Takvo umiranje uključuje iskustvo apsolutne usamljenosti i totalne izolira-

32 Usp. N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 72-75. Berdjajev govori o kršćanstvu i o kršćanskoj duhovnosti kao načinu nadvladavanja osamljenosti i samoće u Kristu Bogočovjeku i u Crkvi kao zajednici. No, upozorava da sudjelovanje u religioznom crkvenom životu i "pojačanje duhovnosti" nezrele osobe koja ne uspijeva izaći iz objektiviranog svijeta (te se niti s crkvenom zajednicom niti s Bogom ne susreće kao s "ti") može voditi pojačanju osamljenosti, koja vodi umiranju (usp. *id.*, 95-96)

33 Kad se drugima predstavljam onakav kakav jesam, kad im se približavam bez zauzimanja obrambenog stava, bez oklopa, ostajući onakav kakav jesam; kada uspijevam prihvatiti činjenicu da imam mnogo nedostataka i krivnje, da mnogo griješim, da sam neznalica, a trebao bih biti poznavatelj stvari, da imam predrasude a trebao bih biti otvorena duha, da često gajim osjećaje koji nisu opravdani izvanjskim okolnostima, tada mogu biti mnogo istinskiji. I kada se uspijevam pojaviti bez skrivanja iza krinke, ne pokušavajući da budem drugačiji nego što jesam, tada učim mnogo više - i iz kritika i neprijateljstva -, i osjećam se opušteniji i bliži ljudima. Osim toga, moja sklonost ranjivosti urađa kod ljudi s kojima dolazim u kontakt, takvim pristupom koji me nagrađuje. Život tako cijenim mnogo više onda kada nisam defenzivan i kada se ne skrivam iza fasade, nego kada jednostavno nastojim biti svoj i izraziti svoj istinski "ja", (C. R. ROGERS, *La persona sola e le sue esperienze in un gruppo d'incontro*, naved. djelo, 114). Usp. J. C. WOODWARD, *Oltre la solitudine. Conoscerla per superarla*, naved. djelo, 59; N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 78; P. GRIEGER, *I fattori "negativi" della vita comunitaria. Solitudine. Isolamento. Complessi*, u "Comunità di persone", Ancora, Milano 1978, 95-96, C. MOLARI, *Mezzi per lo sviluppo spirituale*, u B. SECONDIN - T. GOFFI, a cura di, *"Corso di spiritualità. Esperienza - sistematica - proiezioni"*, Queriniana, Brescia 1989, 494-495.

34 Usp. M. BUBER, *Ich und Du*, naved. djelo, 47-48.

nosti. Takva smrt je najteži oblik umiranja - totalna smrt. Jer, to je umiranje plod loma svih odnosa i relacija prema bilo kojemu "ti".

Čovjek vjernik svoje biološko umiranje doživljava kao iskorak ususret "Ti" (Bogu). Stoga njegovo umiranje poprima nove dimenzije: ono u sebi uključuje ne samo prethodnu vjerničku zrelost kao sposobnost biti sâm pred Bogom, nego i iskustvo samoće kao izraz žudnje za (Trojedinim) Bogom i kao nostalgiju za transcencijom i vječnošću - što u biološkom umiranju doživljava svoje ispunjenje.³⁵ Tako je smrt shvaćena kao prijelaz u stanje definitivnog i potpunog ostvarenja ljudskog bića.

Zaključak

Ukoliko bismo samoću shvatili kao subjektivan doživljaj usamljenosti ili izolacije, onda bi ona predstavljala isključivo neuspjeh komunikacije i lom u odnosima s drugim ljudima. U njoj ne bismo mogli prepoznati ništa pozitivnoga, nego bi ona bila prokletstvo patnje koja nam je nametnuta i predstavljala bi ograničenje istinskog življenja.

No, samoća je izvorna datost ljudskog življenja i konstitutivna dimenzija ljudske osobe. Vrijeme samoće predstavlja trenutak proživljavanja vlastite osobnosti i posebnosti, jedinstvenosti i originalnosti vlastitoga bića. Samoća je mjesto rađanja svijesti o vlastitom "ja". Istodobno, samoća je iskustvo koje pretpostavlja i uključuje postojanje drugih, ona je unutarnja energija koja čovjeka vodi u susret drugoj osobi i kao takva, predstavlja afirmaciju čovjeka kao društvenog bića i socijalne dimenzije njegove osobe. Iz iskustva samoće rađa se ozbiljno čovjekovo nastojanje i napor za ostvarenjem vlastite čovječnosti, napor koji postaje čežnja za susretom, čežnja za drugim i solidarnost sa svima.³⁶

Samoća je iskustvo koje vodi prema drugoj osobi. U onom trenutku u kojem biva podijeljena s drugom osobom, ona počinje nestajati, no ne doživljava i svoj potpuni smiraj, nego ostaje prisutna kao manifestacija nostalgije za Trojedinim Bogom, na čiju je sliku čovjek stvoren i u kojem će naći konačno ispunjenje vlastitoga bića.

Samoća je preduvjet susreta i izraz ljudske gladi za Transcencijom.

---

³⁵ "Bog je nadvladavanje moje osamljenosti, stjecanje punine i smisla mog postojanja", (N. BERDJAJEV, *Ja i svijet objekata*, naved. djelo, 93).

³⁶ Usp. R. PETTENUZZO, *La filosofia della solitudine*, Francisci Editore, Padova, 1990, 15.

LA SOLITUDINE, CONDIZIONE PRELIMINARE DELL'INCONTRO

□ **Riassunto**

La vita umana è costituita da due realtà: dalla comunione e dalla solitudine, che si alternano e si penetrano.

Nell'articolo ci soffermiamo sul fenomeno della solitudine umana. Se la solitudine fosse un fatto esclusivamente soggettivo, questo significherebbe che essa rappresenti soltanto fallimento della comunicazione interpersonale e che sempre sia un'esperienza sofferta e negativa. Noi, invece, riteniamo che non bisogna confondere la solitudine causata dalla mancanza della comunicazione con una dimensione originaria della persona umana. Perciò abbiamo cercato di scendere nella profondità dell'uomo e di dimostrare che oltre l'esperienza sofferta e negativa (isolamento, rifiuto, abbandono) esiste un'altra esperienza della solitudine, che riconosciamo come una delle esperienze costitutive della persona umana.

La solitudine è legata all'individualità personale ed ha la sua origine nella singolarità e nell'originalità di ogni persona umana. Essa è luogo della rivelazione dell'uomo a se stesso e della formazione dell "io" personale. La maturità della persona umana può essere spiegata come capacità dell'uomo di stare da solo. Nello stesso tempo, la solitudine è l'esperienza dell'uomo in quanto essere sociale. Essa presuppone ed implica l'esistenza degli altri. L'uomo si sente solo perché è orientato alla comunione. L'esperienza della solitudine, perciò, non contraddice la comunione, ma la presuppone e l'afferma. Essa rivela la dimensione sociale della persona umana e conduce l'uomo alla comunione.

Ci sono due lati integranti ed costitutivi della persona umana: la solitudine e la comunione.